

TOOLKIT

"OP WEG

NAAR

~~INCLUSIEF~~

ONDERWIJS"

Tips, tools en inspiratie
voor de weg naar
inclusief onderwijs
voor cluster 2-
leerlingen in het
voortgezet
onderwijs

**PASSEND
& INCLUSIEVER**

SNEL NAAR...

1. INTRODUCTIE

- 1.1. Scope van deze toolkit
- 1.2. Doelgroep van deze toolkit
- 1.3. Inhoud van deze toolkit

2. INCLUSIEF ONDERWIJS ALS STREEFRICHTING

3. LEERLINGEN EN OUDERS VOOROP

- 3.1 Inclusief onderwijs vóór de leerling
- 3.2. Inclusief onderwijs mét de ouders en verzorgers

4. DE AMBULANTE DIENSTVERLENING VERANDERT

- 4.1. Cluster 2-ondersteuning bij inclusief onderwijs
- 4.2. Maatwerk blijft essentieel

5. SAMEN WERKT BETER

- 5.1. Samenwerking met reguliere scholen
- 5.2. Samenwerking met overige partners

6. PRAKTIJKVOORBEEDEN INCLUSIEF ONDERWIJS

1. INTRODUCTIE

Deze toolkit is ontwikkeld binnen het Siméa-programma Passend & Inclusiever, een samenwerking van de vier cluster 2-organisaties: [Auris](#), [Kentalis](#), [VierTaal](#) en [Vitus Zuid](#). We zetten ons in voor initiatieven die inclusief onderwijs bevorderen voor:

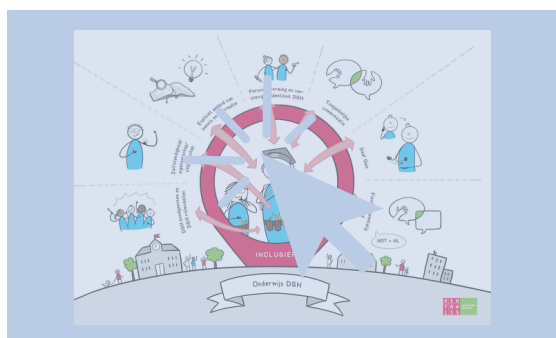
- leerlingen met een taalontwikkelingsstoornis (TOS)
- leerlingen die doof of slechthorend (D/SH) zijn
- leerlingen die communicatief meervoudig beperkt (CMB) zijn
- leerlingen met een beperking in horen en zien

1.1. SCOPE VAN DEZE TOOLKIT

In deze toolkit delen we tips, tools en inspirerende voorbeelden die bijdragen aan inclusief onderwijs voor leerlingen met een TOS in het voorgezet onderwijs (vo).

De principes gelden ook voor D/SH en CMB-leerlingen. Voor deze leerlingen zijn wel aanvullende voorwaarden en specifiek maatwerk nodig.

Illustratie inclusief onderwijs voor D/SH leerlingen (Kentalis)

Kentalis heeft een illustratie ontwikkeld met de belangrijkste elementen van inclusief onderwijs voor D/SH leerlingen. Bekijk de illustratie hiernaast, of [klik hier](#) voor de complete brochure.

1. Introductie

1.2. DOELGROEP VAN DEZE TOOLKIT

Deze toolkit is met name bedoeld voor leidinggevenden en coördinerende functionarissen die een leidende en initiërende rol hebben in de weg naar inclusief onderwijs.

Dat geldt zowel intern als in contact met samenwerkingspartners. Daarnaast kan de inhoud van deze toolkit nuttig zijn voor iedereen die in en om het onderwijs werkzaam is: de opdracht met betrekking tot inclusief onderwijs is niet exclusief voor cluster 2. Veel onderdelen zijn breder toepasbaar dan alleen voor leerlingen met een TOS. De inhoud is daarom breed relevant en toegankelijk voor alle medewerkers binnen instellingen voor cluster 2, maar ook voor leidinggevenden en medewerkers van het regulier onderwijs, samenwerkingsverbanden en gemeenten, én voor ouders en leerlingen.

Deze toolkit is geen eindproduct. Als er nieuwe inzichten en aanvullende materialen beschikbaar komen, vullen we de toolkit hiermee aan.

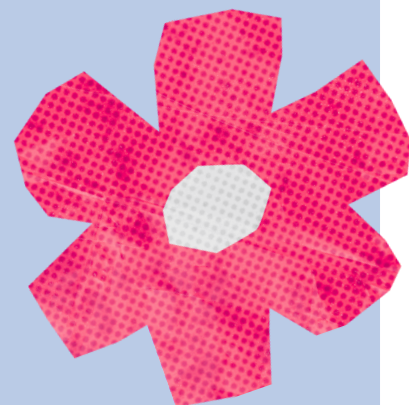
1.3. INHOUD VAN DEZE TOOLKIT

In deze toolkit benoemen we een aantal aspecten met daarbij tips, tools en inspirerende suggesties voor de route naar inclusief onderwijs. Deze zijn niet in een noodzakelijke volgorde geplaatst en vormen geen volledige lijst. Regelmatige actualisering blijft nodig om aan te sluiten bij nieuwe inzichten en ontwikkelingen.

We spreken bewust van tips in plaats van 'voorwaarden'. Niet omdat de genoemde punten niet essentieel zijn, maar omdat het anders de suggestie wekt dat eerst alle voorwaarden vervuld moeten worden voordat we een stap kunnen zetten richting inclusief onderwijs.

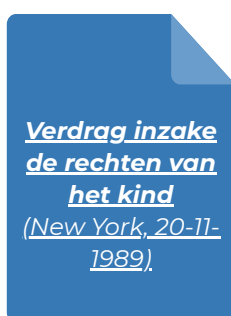

2. INCLUSIEF ONDERWIJS ALS STREEFRICHTING

Om inclusief onderwijs mogelijk te maken, spelen veel aspecten een rol. Uitgangspunten zijn geformuleerd in enkele, ook door Nederland ondertekende, verdragen:

Klik op de
afbeelding om
het document
te openen.

In deze verdragen is duidelijk het recht op inclusief onderwijs vastgelegd. De Nederlandse overheid heeft inmiddels zelf de volgende documenten opgesteld:

Vanuit de overheid zijn hierin geen harde ijkmomenten vastgelegd. Daarmee zijn de verdragen richtinggevend, zonder dat er een verplicht eindresultaat op een specifieke datum geldt.

2. Inclusief onderwijs als streefrichting

Tip: ken de definitie van inclusief onderwijs die door de overheid wordt gehanteerd.

De definitie van inclusief onderwijs zoals de overheid die hanteert, vormt het uitgangspunt. Het is goed om deze regelmatig mee te nemen in gesprekken, zowel intern als extern. De definitie luidt:

“Inclusief onderwijs is onderwijs waarbij alle kinderen en jongeren dichtbij huis, volwaardig en gelijkwaardig toegang hebben tot een inclusieve leeromgeving waarin zij zich samen ontwikkelen en samen leren en participeren.”

Deze is overgenomen uit het beleidskader [Met elkaar voor alle kinderen en jongeren werken aan een inclusieve leeromgeving \(Rijksoverheid.nl\)](#). In dit beleidskader staan ook interessante achtergronden en aandachtspunten met betrekking tot inclusief onderwijs.

Tool: Animatie inclusief onderwijs

De overheid heeft een korte animatie gemaakt over inclusief onderwijs. Deze kan voor scholen en ouders bruikbaar zijn in de voorlichting over inclusief onderwijs.

Klik op de play button om de video af te spelen.

2. Inclusief onderwijs als streefrichting

In het hiervoor genoemde beleidskader is ook een definitie opgenomen van een inclusieve leeromgeving:

“Binnen een inclusieve leeromgeving zijn alle kinderen welkom op een school dichtbij huis. Er wordt vanuit een pedagogische basis gewerkt aan de brede ontwikkeling van alle kinderen. Ieder kind ontwikkelt zich, wordt gezien en hoort erbij. De kinderen leren met en van elkaar. Het schoolteam is multidisciplinair en biedt de ondersteuning die nodig is om alle kinderen onderwijs te bieden. De inclusieve leeromgeving is toegankelijk voor alle kinderen, leraren en ouders.”

In het beleidskader worden de kernelementen van een inclusieve leeromgeving benoemd:

- **Kernelement 1:** Iedereen is welkom, ontwikkelt zich en hoort erbij (cultuur);
- **Kernelement 2:** Er is goede ondersteuning voor iedereen (praktijk);
- **Kernelement 3:** Alle kinderen participeren en leren (praktijk).

De transitie naar inclusief onderwijs vraagt een inspanning die uitdagend is, en soms ook spannend en ongemakkelijk kan voelen. We zien daarbij de intrinsieke motivatie en overtuigingen rond het nut, belang en wenselijkheid van inclusie als belangrijke factoren: wanneer de intrinsieke motivatie om inclusief onderwijs te realiseren aanwezig is, zoeken mensen naar oplossingen om dit mogelijk te maken.

Ontbreekt die motivatie, dan worden er sneller redenen gevonden om het niet te doen. Die intrinsieke overtuiging ontstaat niet vanzelf. Hiervoor is veel nodig op het gebied van expertisedeling, onderzoeksresultaten, scholing, good practices, ondersteuning, ervaringen en vooral een lange adem.

2. Inclusief onderwijs als streefrichting

Tip: Begin met de overtuiging dat inclusief onderwijs te realiseren is

Onze basistip is: begin aan inclusief onderwijs vanuit de overtuiging dat het kan, benut de tips, tools en inspiratiesuggesties, evalueer en stel bij.

Het is niet realistisch om te denken dat alle randvoorwaarden vooraf gerealiseerd kunnen worden of alle obstakels en risico's weggenomen kunnen worden. Compacte en kleinschalige initiatieven leveren net als grootschalige projecten ook een bijdrage aan inclusief onderwijs.

Tip: Bevorder de motivatie voor inclusief onderwijs

Om de intrinsieke motivatie te bevorderen, kan scholing* en dialoog rond inclusief onderwijs nuttig zijn. Ook het delen van voorbeelden van good practices en het uitnodigen van inspirerende sprekers kunnen bijdragen aan het denken in termen van “hoe kan het wel”. Het betekent actief werken aan een cultuur en mindset waarin inclusief onderwijs en diversiteit genormaliseerd worden.

**Wanneer we hier praten over scholing en dialoog bedoelen we zowel acties binnen de eigen cluster 2-instelling als samen met het regulier onderwijs.*

Inspiratie: Bronnen voor inclusief onderwijs

- De voorbeelden van good practice, genoemd in hoofdstuk 6 van deze toolkit;
- Enkele inspirerende sprekers:
 - [Bert Wienen](#)
 - [Sophie Sergeant](#)
 - [Beno Schraepen](#)
- Enkele websites:
 - www.informatiepunt-inclusiefonderwijs.nl
 - www.StiBCO.nl
 - www.defenceforchildren.nl/
 - www.samennaarschool.nl
 - www.steunpuntpassendonderwijs-povo.nl

Inspirerende boeken:

- “Excluses. Wat uitsluiting doet met mensen” van Beno Schraepen, 2021;
- “Van individueel naar inclusief onderwijs” van Bert Wienen, 2023;
- “Perspectieven op inclusief onderwijs” van Sofie Sergeant, 2023;
- [“Hoe kunnen leraren in gespecialiseerd onderwijs bijdragen aan inclusief onderwijs voor leerlingen met extra ondersteuningsbehoeften? | Kennisrotonde”](#), 2023;
- [“Aan welke eisen dient een schoolgebouw te voldoen om inclusief onderwijs te kunnen bieden? | Kennisrotonde”](#), 2023.

2. Inclusief onderwijs als streefrichting

Inspiratie: Lied voor de buschauffeur (inclusie vanuit het perspectief van een leerling)

Annegien Simis, programma-
leider 'Op weg naar Inclusief
Onderwijs', schreef een luchtig
lied waarin een leerling de
behoefte aan inclusie bezingt
voor de buschauffeur. Leuk om
te gebruiken als intermezzo of
start van een bijeenkomst.

Tool: Notitie "*Steeds Inclusiever*" van de Onderwijsraad (2020)

De Onderwijsraad bracht in 2020 de
notitie *Steeds Inclusiever* uit (Hierin
worden verschillende aspecten en tips
voor steeds inclusiever onderwijs
beschreven.)

3. LEERLINGEN EN OUDERS VOOROP

Wanneer we in de verdere tekst spreken van ‘deze doelgroep’, bedoelen we leerlingen met TOS in de vo-leeftijd. Het kernteam gaat ervan uit dat de voorwaarden ook gelden voor leerlingen met TOS in de primair onderwijs-leeftijd (po-leeftijd), maar heeft dit niet verder getoetst of uitgewerkt.

3.1 Inclusief onderwijs vóór de leerling

Steeds meer leerlingen met TOS krijgen op jonge leeftijd met ondersteuning via een ondersteunings- of onderwijsarrangement, toegekend door de Commissie van Onderzoek (CvO). Omdat deze leerlingen al vroeg instromen in het reguliere onderwijs met hulp van ambulante dienstverlening (AD), gaan er uiteindelijk minder leerlingen met TOS naar het voortgezet speciaal onderwijs (vso).

Toch blijft er een groep over met intensieve onderwijs- en ondersteuningsbehoefte. Voor deze leerlingen is het belangrijk dat ze goed zichtbaar blijven in het systeem — ook als ze niet naar het vso gaan. Ze moeten als groep herkenbaar blijven voor de CvO en de AD, zodat ze passende ondersteuning blijven krijgen.

3. Leerlingen en ouders voorop

Tip: Houd de doelgroep inhoudelijk in beeld

De doelgroep moet in beeld blijven bij de CvO zodat zij de begeleiding krijgen die aansluit bij hun onderwijs- en ondersteuningsbehoefte. In regio's waar geen vso aanwezig is, geeft de CvO doorgaans een ondersteuningsarrangement af en geen onderwijsarrangement. Binnen de instelling kan bij het toekennen van het arrangement intern worden genoteerd dat het om een leerling gaat die vroeger een onderwijsarrangement zou hebben gekregen.

Belangrijker is echter dat de onderwijs- en ondersteuningsbehoefte altijd leidend blijft. Het is van belang om grenzen of gradaties in het arrangeren te vermijden die een “perverse prikkel” of ander calculerend gedrag uitlokken. Het gaat om maatwerk in de ondersteuning, niet om het label. De ondersteuning kan voor deze leerlingen in intensiteit, expertise en omvang groter zijn dan voor andere leerlingen. Ook bij de taakverdeling binnen de AD moet rekening gehouden worden met de zwaarte van het arrangement.

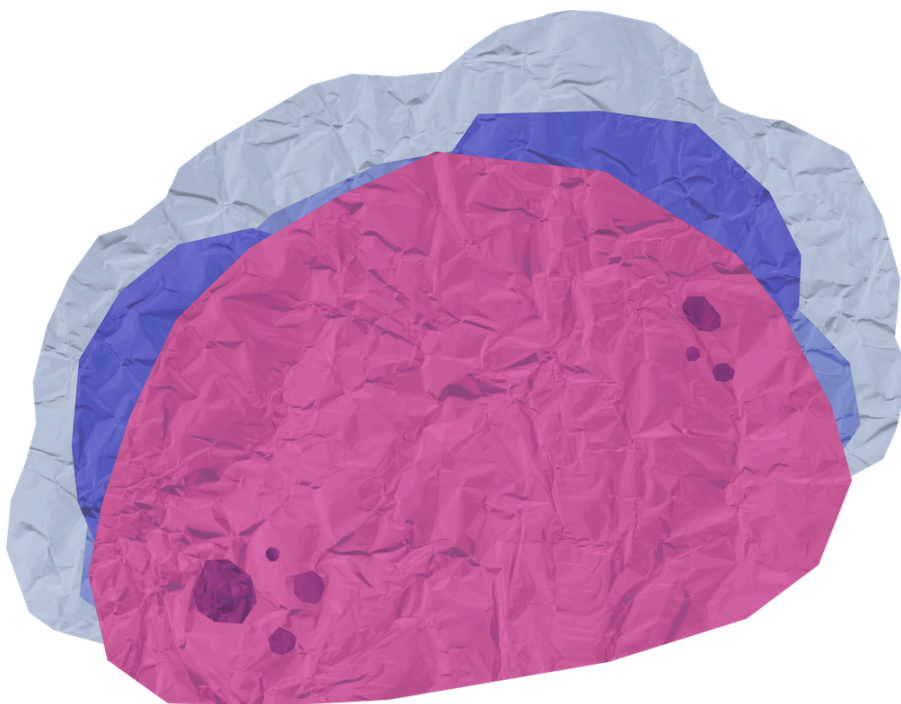
3. Leerlingen en ouders voorop

Tip: Houd de omvang van de doelgroep in beeld

Het aantal leerlingen dat onderwijs krijgt vanuit cluster 2 is, zeker in het vo, zeer klein. Het aantal leerlingen daalt gestaag sinds 2014. Landelijk gaat het in 2025 om minder dan 1500 leerlingen die op een van de vso-locaties of tussenvormen tussen vso en regulier vo zitten.

Exacte cijfers vind je op de websites van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (ministerie van OCW) > [OCW in cijfers](#) of van de Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO) > [DUO Open Onderwijsdata](#). Iedere instelling heeft natuurlijk ook overzichten, inclusief inzicht in waar de leerlingen zitten die ondersteuning krijgen vanuit de AD.

3. Leerlingen en ouders voorop

Tool: Excelbestand om leerlingen in kaart te brengen

Auris werkt met een Excelbestand om de onderwijs- en ondersteuningsbehoefte overzichtelijk en beknopt in beeld te brengen. Dit bestand is ontwikkeld voor intern gebruik, maar mogelijk ook bruikbaar voor anderen.

Wil je meer weten over hoe Auris dit doet, neem contact op met Madeleine Stassen:

- Telefoonnummer: 06 19 35 20 51
- Email: m.stassen@auris.nl

Tool: In gesprek met leerlingen

**De inclusie-
toolkit**
Steunpunt
Passend
Onderwijs

Het Steunpunt Passend Onderwijs is in april 2025 gestart met een Inclusie-toolkit. Hierin zijn ook hulpmiddelen opgenomen om het gesprek met leerlingen in het po en in het vo te voeren over inclusief onderwijs. De Inclusie-toolkit vind je hiernaast,

Inspiratie: Video's over overstap naar regulier onderwijs

Video 1: Twee oud-leerlingen vertellen over hun overstap van Auris speciaal basisonderwijs naar regulier onderwijs. Eén koos ervoor zonder begeleiding van Auris verder te gaan, de ander wilde wel ondersteuning blijven ontvangen. Beiden delen hun ervaringen en geven tips aan leerlingen en ouders over deze overgang.

Video 2: Een oud-leerling van Kentalis, de ambulante dienstverlener en de docent delen hun ervaringen na de overstap, als gevolg van de sluiting van een vso-locatie van Kentalis naar een school voor Praktijkonderwijs.

3. Leerlingen en ouders voorop

3.2. Inclusief onderwijs mét de ouders en verzorgers

Tip: Betrek ouders als volwaardige partners

Ouders en verzorgers zijn onmisbare partners bij alle beslissingen rondom de begeleiding en ondersteuning van een leerling. Het is belangrijk dat zij actief en intensief betrokken worden bij iedere stap en bij het vormgeven van de ondersteuning. De wensen van ouders/verzorgers én van de leerling zelf staan centraal; het streven is om hier zoveel mogelijk aan tegemoet te komen.

Belangrijke aandachtspunten:

- Betrek ouders en verzorgers actief bij alle begeleidings- en ondersteuningskeuzes

 - Maak de wensen van ouders en leerling het uitgangspunt

 - Bespreek open en zorgvuldig de mogelijkheden en doelen voor inclusief onderwijs en maximale participatie

 - Zorg voor heldere, begrijpelijke taal, zodat ouders zich gehoord en serieus genomen voelen

 - Investeer in kwalitatieve gespreksvoering om verwachtingen te managen en vertrouwen te versterken

 - Zorg dat medewerkers getraind zijn in effectieve en empathische communicatie met ouders

3. Leerlingen en ouders voorop

Tip: Zorg voor toegankelijke informatie voor ouders

Ouders maken zich vaak zorgen over hun kind. Daarom is het essentieel dat zij naast persoonlijke gesprekken duidelijke en toegankelijke informatie ontvangen over de mogelijkheden van ambulante dienstverlening die aansluiten bij de ondersteuningsbehoefte van hun kind. Waar nodig moet deze informatie ook beschikbaar zijn in meerdere talen, zodat alle ouders goed geïnformeerd en ondersteund worden.

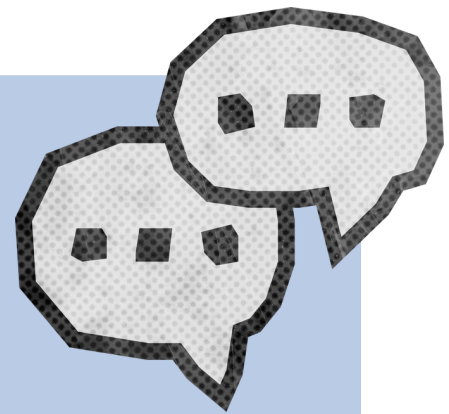
Tool: Informatie voor ouders

Vanuit het Ministerie van OCW is een informatiehulpmiddel ontwikkeld, dat ingaat op verschillende aspecten:

- de leerling gaat bijna naar school;
- de leerling gaat naar school;
- de leerling zit thuis;
- de leerling gaat naar een andere school;
- school en ouders zijn het oneens.

4. DE AMBULANTE DIENSTVERLENING VERANDERT

4.1. Cluster 2-ondersteuning bij inclusief onderwijs

De leerling die voorheen op het vso zat, heeft nu in het regulier onderwijs nog steeds dezelfde onderwijs- en ondersteuningsbehoefte. Die leerling verandert immers niet. De cluster 2-expertise en de kennis en ervaring van specialisten moeten overgebracht worden naar het regulier onderwijs, aansluitend op de zorgstructuur van de betreffende school. De taak om de expertise te verplaatsen ligt bij onze ambulante diensten (inclusief cursuscentra) en bij de medewerkers van de huidige (v)so-scholen. We willen benadrukken dat binnen de ambulante dienstverlening een integrale en multidisciplinaire aanpak voorop moet staan: onderwijskundige, gedragswetenschappelijke en logopedische expertise moeten in samenhang worden benut in de ambulante ondersteuning.

De vorm waarin de ondersteuning gebeurt, is gericht op de ondersteuning en versterking van het schoolsysteem, met waar nodig leerlingbegeleiding in verband met de onderwijs- en ondersteuningsbehoefte van deze leerlingen. Zo komt de kennis van speciaal onderwijs terecht bij de reguliere school en niet alleen bij deze ene leerling. Tenslotte zal ook scholing in cluster 2-expertise voor de reguliere docent ingezet kunnen worden.

4. De Ambulante dienstverlening verandert

Tip: Wees alert op misverstanden over wat ondersteunen van het systeem rond de leerling inhoudt

Zowel in het regulier onderwijs als bij professionals van cluster 2 bestaan soms misverstanden over wat het versterken van het systeem rond de leerling precies inhoudt. In lijn 3 van het Siméa-programma Passend en Inclusiever wordt dit inhoudelijk uitgewerkt. Hier willen we benadrukken dat het belangrijk blijft dat, waar nodig, werken met een leerling, co-teaching in de klas en vergelijkbare vormen onderdeel kunnen uitmaken van het versterken van het systeem rond de leerling. Maar altijd vanuit de gedachte: help de reguliere school het zoveel mogelijk zelf te doen. Want wat goed is voor de cluster 2-leerling, is vaak ook goed voor veel andere leerlingen.

Tip: Zorg voor voldoende expertise bij de AD voor deze specifieke groep leerlingen

AD'ers hebben expertise nodig met betrekking tot de specifieke onderwijs- en ondersteuningsbehoefte en de benodigde intensiteit voor deze doelgroep. Leerlingen hebben ondersteuning nodig om hen bij de verschillende vakken op een uitdagend maar haalbaar niveau te laten presteren.

4. De Ambulante dienstverlening verandert

Auris is in 2024 gestart met het maken van een vergelijking tussen de standaarden voor vso en de AD-standaarden, en werkt aan het verder invullen van een aantal AD-standaarden voor deze doelgroep, waar nodig. De thema's hierbij zijn:

- executieve functies/leren leren;
- psycho-educatie;
- communicatieve redzaamheid;
- remediëring taaldomein (o.a. lezen, grammatica);
- arbeidstoeleiding/stagebegeleiding.

Inhoudelijk past dit bij programmaliijn 3 van het Siméa-programma *Passend en Inclusiever*, dus wordt er in deze programmaliijn niet verder op ingegaan. Het is belangrijk dat ontwikkelde producten en interventies (evidence-based en evidence-informed) worden opgeslagen in een kennisbank.

Tip: Zorg voor scholing op standaarden voor AD'ers

Wanneer voor deze doelgroep aangepaste of intensievere interventies vanuit AD nodig zijn, is scholing op deze standaarden zinvol voor de AD'ers die begeleiding bieden in het vo.

Tip: Volg ontwikkelingen rond AI

De ontwikkelingen rond Artificial Intelligence (hierna: AI) gaan snel. Het is goed om deze in de gaten te houden. Naast praktische en tijdbesparende toepassingen, zoals verslaglegging van overleggen of het maken van samenvattingen, komen er ook hulpmiddelen voor leerlingen beschikbaar. Hoe mooi is het als leerlingen via een AI-tool vragen kunnen stellen en daardoor zelfstandiger kunnen leren, met minder afhankelijkheid van professionals?

Inspiratie: bevorderen van expertise en scholing

Ambulant dienstverleners kunnen hun expertise versterken via scholing op thema's zoals:

- co-teaching;
- video-interactiebegeleiding;
- adviesvaardigheden en werkvormen voor het begeleiden van het systeem rondom de leerling, passend binnen de zorgstructuur van de school;
- leerlingbegeleiding op basis van kenmerken en ondersteuningsbehoeften.

Tot slot is het van belang dat:

- scholing evidence informed is (in programmaliijn 1 van het Siméa-programma *Passend en Inclusiever* krijgt evidence informed werken vorm);

4. De Ambulante dienstverlening verandert

- intervisie wordt benut, bij voorkeur in gemengde groepen van verschillende instellingen.

Tip: Wees je bewust dat bij het clusteren van leerlingen op één school de rol van AD'ers in die school ook kan veranderen

Wanneer een reguliere school slechts één of enkele TOS-leerlingen heeft, kan de ondersteuning versnipperd raken. Daarom is het soms zinvol om te onderzoeken of meerdere leerlingen met een specifieke ondersteuningsbehoefte op een beperkt aantal reguliere scholen geclusterd kunnen worden.

Bij clustering van leerlingen kan de rol van de AD'er ook veranderen. Waar voorheen de ambulant dienstverlener van school naar school ging, ligt de focus nu vooral bij één school waar meerdere leerlingen bij elkaar zitten. De AD'er zal meer aansluiten bij, en deel gaan uitmaken van, het systeem van de reguliere school. Op deze manier kunnen medewerkers vanuit cluster 2 meer tijd besteden aan ondersteuning op die school.

“Maatwerk blijft essentieel: de vorm van samenwerking kan per school verschillen.”

Voor de inhoudelijke invulling van de rol van de AD'er verwijzen we naar programmaliijn 3 van het Siméa-programma Passend en Inclusiever.

4. De Ambulante dienstverlening verandert

4.2 Maatwerk blijft essentieel

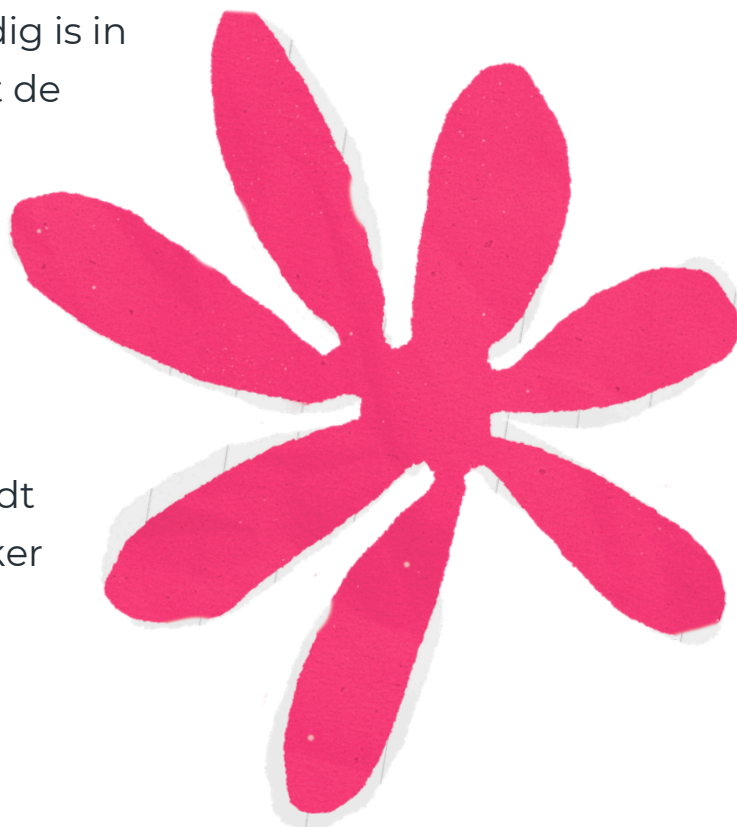
Leerlingen in de vo-leeftijd, en dus in de pubertijd, maken een grote ontwikkeling door, zowel fysiek als mentaal. Dit betekent dat de AD flexibel en wendbaar ingezet moet kunnen worden.

Tip: Zorg voor flexibiliteit in ondersteuning

Het ondersteuningstraject in het vo moet flexibel zijn en bij de start samen met so (de toeleverende school) en de AD worden afgestemd.

Zonder bureaucratische stappen en wachttijden moet de AD'er kunnen doen wat nodig is in de ondersteuning. Waar nodig werkt de AD'er samen met de leerling en organisaties, zoals jeugdzorg. Maatwerk is belangrijk, en daarvoor is lef nodig om grenzen te verkennen. De ondersteuning richt zich altijd op het versterken van het systeem rond de leerling. Zo wordt de overstap naar de school makkelijker en blijft de hulp langer effectief.

Tip: Monitor de leerlingen

Elke instelling monitort de leerlingen die voorheen een vso-arrangement hadden, niet alleen individueel maar ook als groep. Door leerresultaten, psychosociale ontwikkeling en andere relevante gegevens te volgen, kunnen resultaten en trends worden vastgesteld om waar nodig maatregelen te nemen.

5. SAMEN WERKT BETER

5.1. Samenwerking met reguliere scholen

De cluster 2-instellingen staan niet alleen voor de opdracht om inclusief onderwijs te leveren. Het hele onderwijsveld heeft deze opdracht van de overheid gekregen. De mate waarin vo-scholen hiermee aan de slag zijn en resultaten boeken, verschilt sterk.

Tip: Zoek partnerscholen met visie en wensen om samen te werken

Bij het zoeken naar partnerscholen is het belangrijk te letten op hun visie op inclusie en bereidheid tot samenwerking. Vanuit een gedeelde visie en samenwerking kunnen oplossingen gevonden worden voor lastige situaties. Met de juiste mindset van de reguliere school, het schoolbestuur, het samenwerkingsverband en de cluster 2-instelling worden uitdagingen omgezet in oplossingen.

Doe dat waar nodig met lef om de grenzen van wet- en regelgeving op te zoeken en soms met acceptatie dat niet alles perfect kan zijn voor elke leerling. Realiseer dat samenwerken tijd en energie kost en met ups en downs gaat. [Bekijk ook de Tool: Draaiboek inclusieve leeromgeving Kentalis \(in ontwikkeling\).](#)

5. Samen werkt beter

Tip/tool: Ga in gesprek over wat inclusief onderwijs kan omvatten

Er is geen vaste vorm voor inclusief onderwijs of een vaste route. Inclusief onderwijs is iets om echt in samenspraak te doen. De Inclusie-toolkit van het Steunpunt Passend Onderwijs (april 2025) bevat hulpmiddelen om het gesprek over inclusieve schoolprofielen op gang te brengen. Ook komt er een ontwikkel-instrument inclusie, waarmee scholen in het po en vo hun inclusieve aanpak kunnen uitwerken. De Inclusie-toolkit vind je hiernaast.

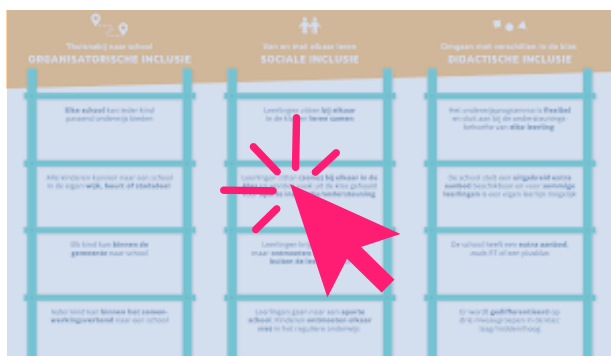

Daarnaast is er een infographic voor inclusief onderwijs ontwikkeld door het ministerie van OCW, en heeft de Onderwijsinspectie het artikel '*Samenwerking tussen regulier en speciaal onderwijs – Inclusiever onderwijs in de praktijk*' geschreven. Beide zijn hieronder te downloaden.

5. Samen werkt beter

Tool: De inclusieladder van Sardes

Op weg naar inclusief onderwijs zijn er ook tussenstappen en varianten. De [Inclusieladder van Sardes](#) laat overzichtelijk zien welke aspecten daarin een rol spelen.

Het is een geschikt instrument om met onderwijspartners én intern in gesprek te gaan over wat op dit moment wenselijk en haalbaar is in een specifieke situatie. Voor verschillende leerlingen - niet alleen TOS-leerlingen, maar ook voor leerlingen met D/SH en CMB - kunnen verschillende sporten van deze ladder aansluiten bij wat zij nodig hebben binnen hun leeromgeving.

Tool: Praatplaat voor het gesprek over inclusie

Auris heeft een praatplaat/ placemat gemaakt met enkele vragen om het gesprek over inclusief onderwijs op gang te helpen. De praatplaat vind je hiernaast en de bijbehorende vragen [hier](#).

Tip: Breng het regulier onderwijs en de SWV-en in kaart om gerichte initiatieven te stimuleren

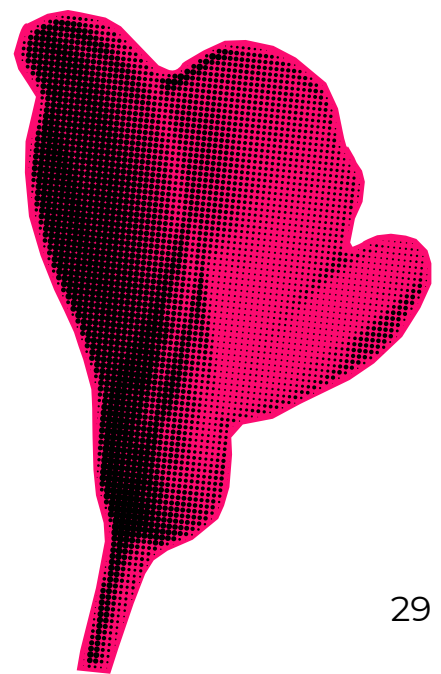
Om partnerscholen te zoeken, is het nodig dat de cluster 2-instellingen met alle Samenwerkingsverbanden (SWV) in het vo in gesprek gaan over hun ontwikkelingen op het thema inclusief onderwijs. Dit helpt om aan te sluiten bij bestaande initiatieven en passende partnerscholen te zoeken.

Het SWV is verplicht om een dekkend netwerk aan voorzieningen te organiseren, waarbij deze samenwerking voordelen biedt voor zowel het SWV als de cluster 2-instellingen.

Daarom is het essentieel dat elke cluster 2-instelling systematisch het onderwijsveld in de eigen regio in kaart brengt:

- *waar liggen kansen;*
- *waar ontstaan al mooie initiatieven;*
- *en waar kunnen nieuwe initiatieven gestimuleerd worden?*

Op die manier ontstaat er ook een goede spreiding van initiatieven zodat leerlingen en ouders bredere keuzemogelijkheden krijgen.

5. Samen werkt beter

Tip: Werk initiatieven uit in samenwerking met regulier onderwijs en maatwerk op locatie

De wijze van ondersteuning van deze specifieke doelgroep kan het beste op de locatie uitgewerkt worden in samenspraak met de ontvangende school, het schoolbestuur en het SWV. Het is belangrijk dat het aanbod vanuit de cluster 2-instellingen ruimte biedt voor maatwerk voor leerling en school. Er zijn meerdere samenwerkingsvormen mogelijk en de keuzes hangen af van veel factoren in de directe context van de partnerschool en de leerling(en).

In hoofdstuk 6 van deze Toolkit geven we ter inspiratie praktijkvoorbeelden en checklists voor gesprekken met scholen, schoolbesturen en samenwerkingsverbanden over gezamenlijke initiatieven.

Voor de verdeling van verantwoordelijkheden kan het [Programma van eisen voor schoolbesturen en samenwerkingsverbanden 2024](#) als basis dienen. Hierin zijn de wettelijke eisen opgenomen, die richting geven aan de wijze waarop in samenspraak de ondersteuning voor de doelgroep kan worden uitgewerkt.

Tool: Inclusie-toolkit

Het Steunpunt Passend Onderwijs is in april 2025 begonnen aan een Inclusie-toolkit. Hierin vind je hulpmiddelen over voorwaarden en succesfactoren voor een goede samenwerking tussen scholen. De inclusie-toolkit vind je hiernaast.

De inclusie-
toolkit
Steunpunt
Passend
Onderwijs

Tool: Draaiboek inclusieve leeromgeving Kentalis (in ontwikkeling)

Kentalis brengt de ervaringen met verschillende initiatieven samen in een draaiboek dat als leidraad kan dienen bij de uitwerking. Het draaiboek is nog in ontwikkeling en zal aan deze toolkit worden toegevoegd zodra het gereed is.

Wil je contact leggen over dit initiatief? Bel of mail Erik Schraven

- Telefoonnummer 0612384175
- Email: E.schraven@kentalis.nl

Tip: Zorg voor financiële transparantie

De route naar inclusief onderwijs is geen bezuiniging. De bekostiging van cluster 2 is in separate wetgeving weergegeven. Voor regulier onderwijs is dit vaak niet helder en lastig te begrijpen. Maar ook binnen cluster 2 is het voor uitvoerende professionals niet altijd duidelijk welke ruimte er is voor het inzetten van tijd en geld.

De juiste allocatie van middelen blijft een zoektocht. Transparantie in die verdeling draagt bij aan wederzijds begrip en onderling vertrouwen. Ook hier zijn lef, creativiteit en regelruimte onmisbaar. Zonder die ingrediënten komen nieuwe initiatieven moeilijk van de grond.

Tip: Zorg voor haalbaarheid op de langere termijn

Bij nieuwe initiatieven is de haalbaarheid op de lange termijn cruciaal. Sommige tussenvormen tussen speciaal- en regulier onderwijs zijn uiteindelijk niet levensvatbaar gebleken, omdat er een minimaal aantal leerlingen nodig is voor de bekostiging. Inbedding binnen het regulier onderwijs biedt meer kans van slagen wanneer de cluster 2-ondersteuning geïntegreerd is in de bredere zorgstructuur van het reguliere onderwijs.

Tip: Maak een laagdrempelig scholingsaanbod voor regulier onderwijs

Een van de manieren om expertise over te dragen aan het regulier onderwijs is door het aanbieden van laagdrempelige cursussen en workshops, zowel in een fysieke setting als in een virtuele setting (online of door middel van e-learning modules).

Het verdient aanbeveling dat de vier instellingen een gezamenlijk aanbod realiseren, zowel vanwege efficiency als effectiviteit. Zo kunnen alle scholen in Nederland profiteren van een breed en toegankelijk scholingsaanbod.

5.2. Samenwerking met overige partners

Tip: Betrek de Onderwijsinspectie

Voer tijdig overleg met de Onderwijsinspectie om de grenzen van de wet- en regelgeving door te nemen en de regelruimte te bespreken om creatieve of onconventionele oplossingen te realiseren.

Tip: Benut bestaande regelingen

Er is veel beweging in beleid om inclusief onderwijs te bevorderen en initiatieven in het veld te ondersteunen. Denk aan het benutten van nieuwe en bestaande regelingen, zoals symbioseregelingen of experimenteer-regelingen van het Ministerie van OCW.

Goede websites om snel geïnformeerd te worden over de regelingen zijn:

- [Steunpunt Passend Onderwijs](#)
- [Ruimte voor maatwerk - Steunpunt Passend Onderwijs.](#)

Tip: Betrek gemeenten voor huisvesting en leerlingvervoer

Bij de ontwikkeling van initiatieven is het van belangrijk dat de betreffende gemeente(n) tijdig in het proces worden betrokken voor huisvestings- en leerlingvervoersvragen. Bespreek welk extra ruimtebeslag een initiatief vraagt of welke aanpassingen nodig zijn in huisvesting of leerlingvervoer zodat ook hier oplossingen komen voor de uitdagingen.

- In [Hoofdstuk 6](#) van de Wet op het Voortgezet Onderwijs staan de wettelijke regels voor huisvesting van het vo.
- In [Hoofdstuk 8, paragraaf 4, artikel 8.28 en 8.29](#) van dezelfde wet staan de regels voor leerlingvervoer beschreven.

5. Samen werkt beter

Deze artikelen bieden ruimte, maar gemeenten interpreteren ze verschillend. Gemeentelijke regelingen voor huisvesting en leerlingvervoer zijn vaak gebaseerd op de scheiding tussen regulier en speciaal onderwijs, niet op inclusief onderwijs of tussenvormen. Dit vraagt van gemeenten aangepast of nieuw beleid, dat niet vanzelf ontstaat.

Inspiratie: Film tips

1. Film over de rol van het schoolgebouw

In de film [Bouwen aan inclusief onderwijs](#) laten verschillende gebruikers zien hoe het gebouw kan bijdragen aan inclusief onderwijs.

2. Film over 3 scholen die bezig zijn met inclusief onderwijs

In de film [Revolutie of evolutie](#) laten 3 scholen, 2 po en 1 vo, zien hoe zij werken aan inclusief onderwijs.

1

Bouwen aan inclusiever onderwijs

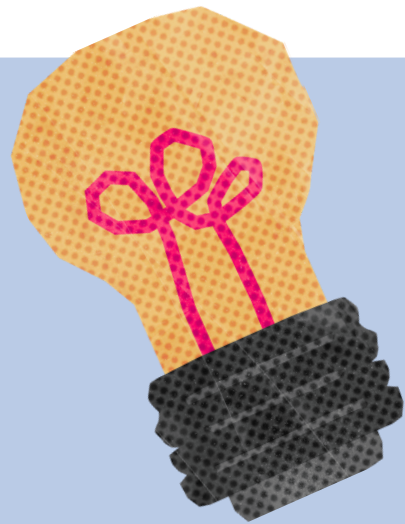
2

Revolutie of Evolutie

Een portret van 3 scholen
in opdracht van Het Platform Naar Inclusiever Onderwijs

6. PRAKTIJK- VOORBEELDEN INCLUSIEF ONDERWIJS

In deze paragraaf noemen we enkele voorbeelden van initiatieven in Nederland. We beginnen met de kanttekening dat deze lijst niet uitputtend is: er zijn meer voorbeelden en de praktijk is voortdurend in ontwikkeling. We hebben ons bovendien beperkt tot Nederlandse voorbeelden. In het buitenland is ook veel inspiratie op te doen rond inclusief onderwijs. Denk bijvoorbeeld aan landen als Canada en Portugal.

Maar in veel landen wordt TOS niet als aparte groep benoemd, waardoor deze voorbeelden geschikt zijn om inspiratie op te doen over inclusie in brede zin en minder specifiek voor onze doelgroep. Voor inspiratie-bronnen in het buitenland verwijzen we daarom naar de website van de [European Agency for Special Needs and Inclusive Education](#). Hier zijn veel internationale ontwikkelingen en onderzoeken naar de effectiviteit van interventies te vinden.

5. Praktijkvoorbeelden inclusief onderwijs

De voorbeelden die wij hier hebben opgenomen verschillen in de mate van inclusief onderwijs. Dat hangt samen met wat in de betreffende regio mogelijk is of was ten tijde van het initiatief. Wij geven geen oordeel over hoe het ideaal eruitziet. De voorbeelden zijn dan ook niet bedoeld als format of “mal”, maar zijn bedoeld om inspiratie op te doen door te kijken naar wat elders in het land is gerealiseerd. Bedenk altijd dat ieder initiatief bevlogen initiators heeft gehad en dat ieder initiatief in een specifieke regionale context is ontstaan.

De voorbeelden die we hier geven betreffen allemaal voorbeelden waar cluster 2 bij is betrokken. Via de website van het [Steunpunt Passend Onderwijs](#) zijn er ook voorbeelden (inclusief aanbod van werkbezoeken) te vinden rond inclusief onderwijs. Ook al zijn de meeste geen cluster 2-voorbeeld, ook hier valt inspiratie op te doen.

5. Praktijkvoorbeelden inclusief onderwijs

Overzicht praktijkvoorbeelden

Onderstaand schema laat een aantal praktijkvoorbeelden zien. Klik op de pijltjes om meer te lezen over elk voorbeeld.

01

SCHOOL-IN-SCHOOL

>> [Kentalis College Arnhem & Arentheem College Arnhem \(Leerpark Arnhem, vmbo\)](#).

>> [VierTaal College Schagen & Regius College \(Schagen\)](#).

MEDIUMSETTING (GROEP IN SCHOOL)

>> [PRO-college Nijmegen & Kentalis \(Nijmegen\)](#).

02

03

VERSNELDE DOORSTROOM

>> [VierTaal College Den Haag \(Den Haag\)](#).

SYMBIOSE / INHOUDELIJKE SAMENWERKING

>> [VierTaal College Amsterdam & drie vmbo-scholen; Mundus, Tasc en Marcanti \(Amsterdam\)](#).

>> [VierTaal College & PRO-ROC \(Amsterdam\)](#).

>> [Amsterdams Beroepscollege Noorderlicht & AB-ers van VierTaal \(Amsterdam\)](#).

>> [KTS Voorhout & Auris \(Voorhout\)](#).

>> [Rotonde & Auris \(Breda\)](#).

>> [Kempenhorst college & Vitus Zuid \(Eindhoven\)](#).

>> [Wildveld en Vitus Zuid \(Venlo\)](#).

PRAKTIJK- VOORBEELD

SCHOOL-IN-SCHOOL

**Kentalis College Arnhem & Arentheem College Arnhem
(Leerpark Arnhem, vmbo)**

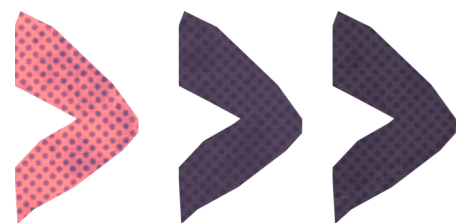
Kentalis College Arnhem is een cluster 2-school voor voortgezet onderwijs. Leerlingen met TOS volgen hier vmbo-onderwijs op het Arentheemcollege volgens een zogenaamde school-in-schoolsetting. De vso-school is gevestigd binnen de muren van de reguliere school. In de onderbouw volgen de vso-leerlingen gedeeltelijk de lessen bij de reguliere partnerschool. In de bovenbouw volgen de leerlingen alle lessen bij de partnerschool. Docenten van de vso-school ondersteunen waar nodig en voldoen hiermee aan de ondersteuningsbehoefte van de vso-leerlingen. Zo krijgt de vso-leerling wat hij nodig heeft maar er is er ook veel contact met de leerlingen uit het reguliere onderwijs.

Kentalis College Arnhem

Wil je contact leggen over dit initiatief? Bel of mail Erik Schraven

- Telefoonnummer 0612384175
- Email: E.schraven@kentalis.nl

Hij zorgt dan dat je met de juiste persoon in contact komt.

Terug naar overzicht
praktijkvoorbeelden.

PRAKTIJK- VOORBEELD

SCHOOL-IN-SCHOOL

VierTaal College Schagen & Regius College

Deze scholen werken al langer samen:

- Leerlingen van VierTaal doen mee aan de Profiel Oriëntatie (PPO) lessen op het Regius College Schagen;
- VierTaal biedt ondersteuning aan leerlingen van Regius die een ondersteuningsarrangement cluster 2 hebben.

De instroom van de leerlingen van de onderbouw vmbo VierTaal naar bovenbouw vmbo Regius verloopt succesvol: nagenoeg alle leerlingen behalen hun diploma op het niveau waarop ze zijn ingestroomd.

Regius en VierTaal zitten fysiek in één gebouw en werken nauw samen samen vanuit een gezamenlijke verantwoordelijkheid voor de leerlingen. Zo wordt zo veel mogelijk inclusief onderwijs op maat geboden. Beide scholen hebben een regiofunctie en een zelfde onderwijsaanbod/ uitstroomniveau vmbo en praktijkonderwijs.

Bij het toewerken naar de 'school-in-schoolconstructie' willen Regius en VierTaal gebruik maken van de beleidsregel experimenten. Dit vergroot de mogelijkheden om leerlingen te mengen en de samenwerking tussen regulier onderwijs Regius en speciaal onderwijs VierTaal de komende jaren goed vorm te geven.

VierTaal college Schagen

Wil je contact leggen over dit initiatief? Bel of mail dan met Suzanne Pronk:

- Telefoonnummer: 06 19 8 91 68
- Email: s.pronk@viertaal.nl.

Zij zorgt dan dat je met de juiste persoon in contact komt.

Terug naar overzicht
praktijkvoorbeelden.

PRAKTIJK- VOORBEELD

MEDIUMSETTING (GROEP IN SCHOOL)

Pro-college Nijmegen & Kentalis

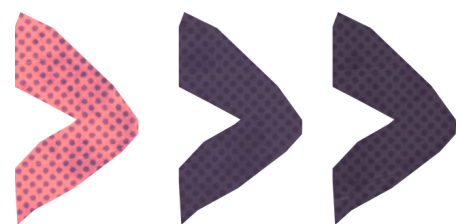
Op het Pro college in Nijmegen is een mediumsetting gerealiseerd. Dit betekent dat een grote groep TOS-leerlingen (15 tot 20 leerlingen) praktijkonderwijs volgen binnen de muren van het regulier onderwijs. De leerlingen zijn ingeschreven bij de reguliere school. Vanuit Kentalis zijn permanent medewerkers aanwezig om de leerlingen met TOS te begeleiden.

Pro College

Wil je contact leggen over dit initiatief? Bel of mail dan met Erik Schraven:

- Telefoonnummer: 06 12 38 41 75
- Email: e.schraven@kentalis.nl

Hij zorgt dan dat je met de juiste persoon in contact komt.

Terug naar overzicht
praktijkvoorbeelden.

PRAKTIJK- VOORBEELD

VERSNELDE DOORSTROOM

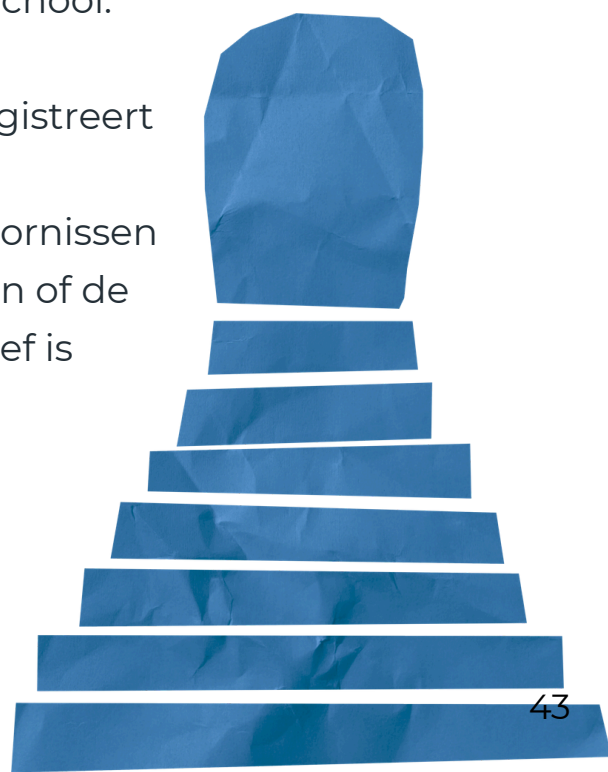

VierTaal College Den Haag

VierTaal heeft als een van de focuspunten een beweging gemaakt van intensief naar meer ambulante dienstverlening. De afgelopen jaren stroomde een deel van de leerlingen van het derde leerjaar PRO uit naar een reguliere praktijkschool.

Om deze overgang, vooral bij stages, soepeler te laten verlopen, is in schooljaar 2023-2024 een pilot gestart. Hierin wordt samen met het regulier praktijkonderwijs onderzocht of leerlingen al vanaf het tweede leerjaar PRO kunnen uitstromen.

In juli 2024 zijn vijf leerlingen vanuit PRO 2 succesvol doorgestroomd naar een reguliere praktijkschool. Deze leerlingen worden gevolgd via een monitoringsysteem, Attrack. Dit systeem registreert naast persoonsgegevens ook het IQ, het ondersteuningsarrangement, eventuele stoornissen zoals TOS, SH of ASS, de uitstroomrichting en of de leerling volgens het ontwikkelingsperspectief is doorgestroomd.

Praktijkvoorbeeld: Versnelde doorstroom Den Haag

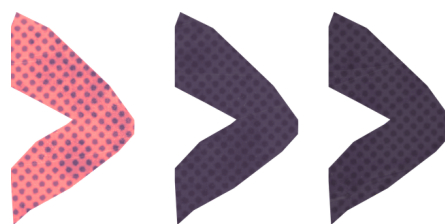
Er vinden drie metingen plaats: na 3, 14 en 26 maanden, met als doel een zo volledig mogelijke respons.

VierTaal College Den Haag

Wil je contact leggen over dit initiatief? Bel of mail dan met Suzanne Pronk:

- Telefoonnummer: 06 19 8 91 68
- Email: s.pronk@viertaal.nl

Zij zorgt dan dat je met de juiste persoon in contact komt.

Terug naar overzicht
praktijkvoorbeelden.

PRAKTIJK- VOORBEELD

SYMBIOSE/ INHOUDELIJKE SAMENWERKING

VierTaal College Amsterdam & drie vmbo-scholen

De derde en vierdejaars vmbo (B en K) leerlingen van het VierTaal College volgen de profielvakken op een van de vmbo-scholen. Dit is voor de derdejaars leerlingen 7 uur per week en voor de vierdejaars leerlingen 9 uur per week. Dit omvat verschillende profielen.

Ook volgen leerlingen er keuzevakken. Dit is voor zowel leerjaar drie als vier 3 lesuren per week. De leerlingen van VierTaal College leggen als externen het eindexamen af op de vmbo-school. VierTaal zorgt voor begeleiders die met de leerlingen mee gaan naar de vmbo-school en voor een tweede surveillant.

VierTaal College Amsterdam

Wil je contact leggen over dit initiatief? Bel of mail dan met Suzanne Pronk:

- Telefoonnummer: 06 19 8 91 68
- Email: s.pronk@viertaal.nl.

Zij zorgt dan dat je met de juiste persoon in contact komt.

Terug naar overzicht
praktijkvoorbeelden.

PRAKTIJK- VOORBEELD

SYMBIOSE/ INHOUDELIJKE
SAMENWERKING

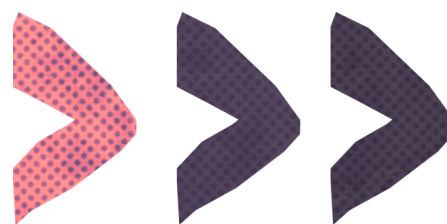
VierTaal College Amsterdam & PRO ROC

Leerlingen die deelnemen aan de PRO ROC entree opleiding worden aangemeld als externe studenten op het ROC van Amsterdam en blijven ingeschreven op hun eigen praktijk- of vsoschool. De stagebegeleiding, huiswerkbegeleiding, de vakken burgerschap, Nederlands en Rekenen (via deviant) worden aangeboden op het VierTaal College. Nederlands, rekenen en de praktijkvakken worden op het ROC gegeven. Ook wordt de Proeve van Bekwaamheid en de examinering afgenomen door het ROC. De leerlingen zijn één dag op het ROC, één dag op het VierTaal College en drie dagen op stage.

Wil je contact leggen over dit initiatief? Bel of mail dan met Suzanne Pronk:

- Telefoonnummer: 06 19 8 91 68
- Email: s.pronk@viertaal.nl.

Zij zorgt dan dat je met de juiste persoon in contact komt.

Terug naar overzicht
praktijkvoorbeelden.

PRAKTIJK- VOORBEELD

SYMBIOSE/ INHOUDELIJKE SAMENWERKING

Amsterdams Beroepscollege Noorderlicht & AB-ers VierTaal

Op ABC Noorderlicht zitten veel leerlingen met een niet-Nederlandse culturele achtergrond. Daarnaast zitten er enkele leerlingen met een TOS, voorzien van een onderwijsarrangement cluster 2. Aangezien het stimuleren van taalontwikkeling voor een groot deel van de leerlingen geldt, is extra ondersteuning op individueel leerlingniveau niet voldoende en ook niet haalbaar. Er is behoefte aan structureel, kwalitatief hoogwaardig taalonderwijs. Niet alleen bij het vak Nederlands, maar bij alle schoolvakken. Kennisdeling en co-teaching door ambulante dienstverleners van VierTaal staan centraal. De AD'er is nauw verbonden aan het team van het Noorderlicht waardoor het taalonderwijs voor alle leerlingen wordt verbeterd en de doorstroom vanuit VierTaal naar het Noorderlicht wordt vergemakkelijkt.

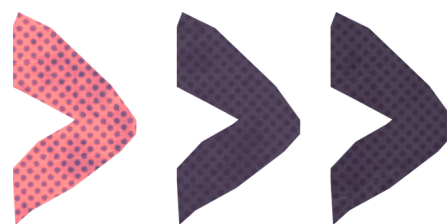
ABC Noorderlicht

Wil je contact leggen over dit initiatief?

Bel of mail dan met Suzanne Pronk:

- Telefoonnummer: 06 19 8 91 68
- Email: s.pronk@viertaal.nl.

Zij zorgt dan dat je met de juiste persoon in contact komt.

Terug naar overzicht
praktijkvoorbeelden.

PRAKTIJK- VOORBEELD

SYMBIOSE/ INHOUDELIJKE SAMENWERKING

KTS Voorhout & Auris

Het Teylingen College KTS in Voorhout heeft meerdere vo+ klassen: voor vmbo-bk en vmbo-t. In totaal betreft het 13 klassen met ongeveer 12 leerlingen per klas. In deze klassen zitten leerlingen gedurende twee jaar en stromen dan door. De school heeft de intentie om zo inclusief mogelijk te werken.

Naast de +klassen heeft de school ook Maatwerk-klassen om thuiszitters of complexe leerlingen te begeleiden, en de Docent op de Fiets voor bijzondere situaties (zoals ziekte van leerlingen).

Teylingen College - KTS

>> [Elk leerjaar een symbioseklas - Steunpunt Passend Onderwijs](#)

Wil je contact leggen over dit initiatief? Bel of mail dan met Madeleine Stassen:

- Telefoonnummer: 06 19 35 20 51
- Email: m.stassen@auris.nl

Zij zorgt dan dat je met de juiste persoon in contact komt.

Terug naar overzicht
praktijkvoorbeelden.

PRAKTIJK- VOORBEELD

SYMBIOSE/ INHOUDELIJKE SAMENWERKING

Rotonde & Auris

De Rotonde is een “tussenvorm” van een reguliere vo-school in Breda en Auris. Op een populatie van ongeveer 400 leerlingen zijn er 60 leerlingen met een cluster 2-indicatie. Door het ontbreken van een vso-locatie in de regio zitten hier ook leerlingen met een intensieve onderwijs- en ondersteuningsbehoefte. De leerlingen zitten in gemengde groepen (dus regulier en speciaal bij elkaar) en zijn ingeschreven op de Rotonde. Auris heeft daar een samenwerking waar de ADer samen met de reguliere leerkracht(en) lessen verzorgen.

Curio De Rotonde

>> [De juiste begeleiding op Curio de rotonde](#)

Wil je contact leggen over dit initiatief? Bel of mail dan met Madeleine Stassen:

- Telefoonnummer: 06 19 35 20 51
- Email: m.stassen@auris.nl

Zij zorgt dan dat je met de juiste persoon in contact komt.

Terug naar overzicht
praktijkvoorbeelden.

PRAKTIJK- VOORBEELD

SYMBIOSE/ INHOUDELIJKE
SAMENWERKING

Kempenhorst college & Vitus Zuid

Leerlingen zijn ingeschreven op het Taalbrug College van Vitus Zuid maar volgen de praktijklessen op het vmbo van het Kempenhorst college. Zij krijgen de praktijklessen van de praktijkdocenten van het Kempenhorst college en enkele theorielessen van docenten van Vitus Zuid. Er is een symbiose-situatie.

Taalbrug College van Vitus Zuid

Wil je contact leggen over dit initiatief? Bel of mail dan met Maaike Jacobs:

- Telefoonnummer: 06 41 13 47 75
- Email: m.jacobs@taalbrugcollege.nl.

Zij zorgt dan dat je met de juiste persoon in contact komt.

Terug naar overzicht
praktijkvoorbeelden.

PRAKTIJK VOORBEELD

SYMBIOSE/ INHOUDELIJKE SAMENWERKING

Wildveld en Vitus Zuid

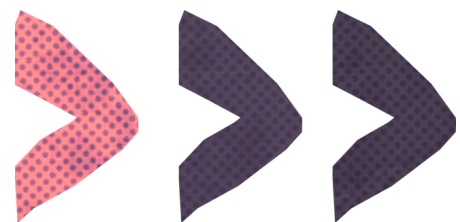
Leerlingen zijn ingeschreven op Taalbrug College van Vitus Zuid maar volgen de lessen in gemengde groepen met de leerlingen op het Wildveld, een PRO-school. De leerlingen lopen stage en worden daarbij begeleid door de Arbeidstoeleiders van Taalbrug College. Een ambulante dienstverlener werkt intensief enkele uren per week met deze leerlingen op het Wildveld. Er is een symbiose-situatie.

Taalbrug College van Vitus Zuid

Wil je contact leggen over dit initiatief? Bel of mail dan met Maaïke Jacobs:

- Telefoonnummer: 06 41 13 47 75
- Email: m.jacobs@taalbrugcollege.nl.

Zij zorgt dan dat je met de juiste persoon in contact komt.

Terug naar overzicht
praktijkvoorbeelden.

Toolkit inclusief onderwijs

Versie juli 2025

www.simea.nl